

УДК 338.439.4:633.1

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ШЛЯХ ВІДТВОРЕННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

І. Кошкалда, д. е. н., професор

ORCID ID: 0000-0003-4855-8890

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

Л. Гнатишин, д. е. н., доцент

ORCID ID: 0000-0003-4425-0514

О. Прокопишин, к. е. н, доцент

ORCID ID: 0000-0002-7027-3499

Львівський національний аграрний університет

© І. Кошкалда, Л. Гнатишин, О. Прокопишин, 2019

<https://doi.org/10.31734/agrarecon2019.01.082>

Кошкалда І., Гнатишин Л., Прокопишин О. Інноваційно-інвестиційний шлях відтворення виробничого потенціалу як фактор впливу на конкурентоспроможність фермерських господарств

Досліджено питання активізації відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств на інноваційно-інвестиційних засадах. Визначено, що інновації забезпечують нові риси та пріоритети в діяльності фермерських господарств. Дослідження циклу інноваційно-інвестиційного процесу дає підстави виокремити переважно самовідновлювальний тип останнього у фермерських господарствах. Водночас зовнішні інвестиції забезпечують впровадження інновацій та динамічність відтворення. Доведено, що інноваційні форми управління виробництвом і господарством загалом є не лише ознакою модернізації технічної складової виробничого потенціалу, а й визначальним чинником конкурентоспроможності фермерських господарств. З'ясовано, що застосування інновацій приводить до зміни в ефективності відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств, виникнення науково-технічних, соціальних, екологічних та економічних ефектів. Водночас рівень інноваційності виробничого потенціалу залежить від інноваційної активності фермерів, тобто від здатності господарств впроваджувати інновації у виробничі процеси. Представлено авторське трактування інноваційної діяльності як процесу, спрямованого на збільшення капіталу (його відтворення), що реалізується через здатність фермерського господарства створювати нові продукцію, об'єкти, технології, процеси.

Обґрунтовано, що внутрішні резерви, зокрема прибуток, значно обмежують можливості фермерських господарств в інноваціях. Тому розроблена модель інвестиційного механізму відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств на інноваційній основі з-поміж джерел інвестування інноваційних проектів фермерських господарств передбачає бюджети об'єднаних територіальних громад. За умови вдосконалення системи оподаткування фермерських господарств дохід, отриманий у результаті впровадження інноваційних технологій, забезпечить додаткові надходження до місцевого бюджету.

Ключові слова: фермерські господарства, інновації, інвестиції, конкурентоспроможність, інноваційна діяльність, виробничий потенціал, відтворення.

Koshkalda I., Hnatyshyn L., Prokopyshyn O. Innovative and investment method of production potential reproduction as a factor of impact on the competitive capacity of farming enterprises

The article studies the issue of activation of the reproduction of production potential of farming enterprises on

the fundamentals of innovations and investments. It is noted that innovations secure new features and priorities in activity of farming enterprises. Investigation of the cycle of innovation and investment process makes basis for specification of mainly self-reproductive type of that process at farming enterprises. Moreover, foreign investments secure introduction of innovations and dynamic character of reproduction.

It is confirmed that innovative forms of management of production and enterprise in total are not just features of modernization of the technical constituent of production potential, but also crucial factors of competitive capacity of farming enterprises. It is argued that application of innovations causes changes of efficiency of reproduction of production potential of farming enterprises, appearance of scientific-technical, social, ecological and economic effects. Moreover, level of innovations of production potential depends on innovative activity of farmers, i.e. on capability of enterprises to introduce innovations in production processes. The article presents authors' interpretation of innovative activity as a process, focused on increase of capital (its reproduction), which is realized through the capability of farming enterprises to create new products, objects, technologies, processes.

It is stressed that internal reserves, particularly profit, considerably restrict the possibilities of farming enterprises to introduce innovations. Thus, the developed model of the investment mechanism of reproduction of production potential of farming enterprises on innovative base suggests budgets of amalgamated territorial communities as one of the sources for investing of innovative projects of farming enterprises. Under conditions of improvement of the taxation system of farming enterprises, the income, obtained due to introduction of innovative technologies, will secure additional revenues to local budgets.

Key words: *farming enterprises, innovations, investments, competitive capacity, innovative activity, production potential, reproduction.*

Постановка проблеми. Зміни, що відбулися в економічному розвитку провідних країн, засвідчили їхній перехід на інноваційну модель розвитку. Водночас наявні теоретичні підходи, методи та інструменти практичної реалізації інноваційно-інвестиційного процесу у діяльності фермерських господарств України виявилися не завжди відповідними до все більших потреб і очікуваних результатів інноваційного розвитку. Це спричинено як невеликими розмірами господарств фермерського типу, так і особливостями діяльності таких організаційно-правових форм у сільському господарстві. Йдеться про проблеми з фінансуванням, недосконале інституційне середовище, сезонність виробництва, здійснення діяльності переважно на орендованих землях, що, з одного боку, не мотивує зацікавленості самих фермерів в інноваціях, а з іншого – стримує впровадження інновацій та інвестування цих процесів у секторі фермерських господарств. Узагальнення світового досвіду й вітчизняної практики розвитку фермерських господарств і становлення агробізнесу вимагають додаткових досліджень щодо прискорення переходу фермерських господарств на інвестиційно-інноваційний шлях розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні інтерпретації інноваційних теорій пов'язані з іменами американських дослідників Р. Солоу, Г. Менша, Дж. Досі, Г. Росежера, І. Ансофа, С. Фрімана (История экономических учений (современный этап), 1999). Їхнє бачення цих процесів – поступовий перехід від технічної до техно-економічної, а на сьогодні – до соціотехно-економічної парадигми. Вона базується на уявленнях про господарський розвиток як про нерівномірний хвилеподібний процес, основу якого становлять інноваційно-технологічні зміни.

Загалом будь-яке соціально-економічне нововведення, доки воно не отримало масового поширення в галузі виробництва та управління, можна вважати інновацією. У літературних джерелах натрапляємо на різноманітні підходи до визначення терміна «інновації». Ними можна вважати ідеї та пропозиції, що можуть стати основою створення нових видів продукції або значно поліпшити їхні споживчі характеристики (Слісаренко, Огородніков та Наконечний, 1999). Також інновації – це впровадження нових ідей, технологій, видів продукції у виробництво та управління господарством. Інновації здебільшого концентрувалися на підви-

щенні ефективності використання чинників виробництва, які дорожчають (Шумпетер, 1992). Водночас інноваційний шлях розвитку за своєю суттю орієнтований на збільшення доходів, на відміну від екстенсивного й інтенсивного шляхів розвитку, орієнтованих на збільшення обсягів виробництва і зниження витрат відповідно (Луців, 2008, с. 31). Тому вважаємо, що інноваційний розвиток фермерських господарств є ефективним інструментом формування виробничого потенціалу. Адже підприємства, які впроваджують у виробництво інноваційні розробки, мають значні конкурентні переваги за рахунок покращання якості товару, розширення його споживчих властивостей та підвищення ефективності діяльності підприємства загалом (Кобаченко та Лотарєва, 2013, с. 7).

Постановка завдання. Завданням нашого дослідження було обґрунтування дієвих інноваційно-інвестиційних шляхів відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств на основі застосування альтернативних інвестиційних механізмів в умовах обмеженого доступу фермерських господарств до інвестиційних ресурсів, що створить передумови для інноваційної діяльності, модернізації, економічного зростання та зміцнення конкурентоспроможності фермерських господарств.

Методика дослідження та матеріали. Методологічну основу дослідження становить сукупність методів наукового пізнання, комплексне використання яких дало змогу сформулювати теоретичні та прикладні аспекти дослідження відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств на інноваційно-інвестиційній основі. Зокрема, використано методи: системний – для виявлення загальних закономірностей інноваційно-інвестиційного шляху відтворення виробничого потенціалу фермерства; індукції та дедукції – для узагальнення явищ і процесів, пов'язаних із розвитком фермерських господарств на інноваційно-інвестиційних засадах; абстрактно-логічний – для розробки інвестиційного механізму відтворення вироб-

ничого потенціалу фермерських господарств на інноваційній основі; монографічний – для з'ясування тенденцій відтворення виробничого потенціалу на прикладі конкретних фермерських господарств; графічний – для наочного подання матеріалів дослідження. Інформаційною основою дослідження є: офіційні дані Державної служби статистики України, Головного управління статистики у Львівській області; обліково-аналітична та звітна інформація окремих фермерських господарств; наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених; особисті спостереження авторів.

Виклад основного матеріалу. Відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств, особливо інтенсивне, можливо забезпечити на основі впровадження інвестційно-інноваційної моделі. Вважаємо, що інвестиції тісно пов'язані зі стратегією фермерського господарства, оскільки така модель модернізує виробничий потенціал фермерських господарств, що є визначальною ознакою поштовху вперед, до розвитку. Відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств на інноваційній основі вимагає відповідного рівня ресурсної бази, додаткових грошових і матеріальних вкладень, котрі, як правило, спрямовують на якісне покращання виробничого потенціалу фермерських господарств, а не їхнє кількісне розширення. Тому інновації в системі відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств доцільно розглядати у взаємозв'язку з інвестиціями, які забезпечують можливість їхнього впровадження.

Сьогодення ставить особливі вимоги до діяльності фермерських господарств, які зумовлені недосконалою галузевою структурою та якістю виробничого потенціалу і високим рівнем конкуренції в аграрній сфері. З позиції інноваційності, категорію «виробничий потенціал» необхідно розглядати як реально можливе та доцільне виробництво сільськогосподарської продукції за раціонального використання чинників виробництва та за найменшої шкоди навколишньому середовищу (Гнатишин, 2018, с. 268).

Тож інноваційне вдосконалення виробництва, здатність пропонувати споживачеві сільськогосподарську продукцію й товари нового, екологічного і збалансованого за поживністю типу стали загальним законом не лише сучасної конкурентної боротьби, а й запорукою здорового способу харчування та збереження довкілля.

Розмаїття умов функціонування фермерських господарств, відмінність ступеня їхнього залучення до інноваційного процесу, різні стадії життєвого циклу інновації кожного окремо взятого господарства чи укладу загалом потребують створення відповідної управлінської підтримки розвитку інноваційного процесу, адаптованого до галузевих потреб та особливостей функціонування фермерства, що забезпечить зміцнення стратегічної платформи та конкурентоспроможності фермерських господарств. Зокрема, визначальним фактором останньої є модернізація технічної складової виробничого потенціалу та впровадження нових інноваційних форм управління виробництвом і господарством загалом. Однак через брак фінансування річні обсяги інвестицій в основний капітал сільськогосподарських підприємств і прямих іноземних інвестицій в аграрну сферу залишаються на вкрай низькому рівні.

Аграрний сектор сьогодні не привабливий ні для вітчизняних, ні для іноземних інвесторів. Статистична інформація вказує на те, що впродовж 2010–2017 років частка інвестиційних ресурсів, спрямованих у сільське господарство, становила від 6,1 до 14,1 % загального обсягу інвестицій в економіку України. Власне, однією з основних причин такого стану речей, що також підтверджують науковці, є відсутність інвестиційно привабливого середовища для припливу інвестицій в АПК, яка зумовлена низкою інституційних проблем вітчизняної економіки (Білецька, 2012, с. 12). У ході дослідження ми з'ясували, що, попри позитивну динаміку, впродовж останніх п'яти років рівень інвестиційного забезпечення фермерських господарств становив 8–10 % від загальної потреби в інвестиційних ресурсах. Цей надзвичайно низький показник

не тільки не забезпечує розширене відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств, а й не дає змоги фермерству вийти з кризового стану. Інвестиційна база сільського господарства Львівської області за окремими показниками вирізняється вищим рівнем порівняно з Україною. Так, частка прямих іноземних інвестицій в акціонерний капітал сільськогосподарських підприємств Львівщини 2017 року була у 2,5 раза вища порівняно із загальнодержавним показником. По-перше, спільний кордон Львівської області з Європейським Союзом сприяє активізації процесів іноземного інвестування, а по-друге, іноземний інвестор, уникаючи підприємницьких ризиків, досить часто в інвестуванні надає перевагу невеликим проектам, що успішно реалізують у мало-земельних фермерських господарствах Карпатського регіону. Прикладом цього у рамках проекту «Підвищення інформованості та оцінка потенціалу валоризації високоякісних харчових продуктів у Львівській області», який фінансує французький уряд, є об'єднання фермерів Стрийського району Львівської області у селянський обслуговувальний кооператив «Стрийський Ясь». Згадаємо і канадський проект «Розвиток молочного бізнесу в Україні», спрямований на усунення труднощів, які стоять перед малими та середніми виробниками молока.

Основним рушієм активізації інвестиційних процесів у середовищі фермерства все-таки є показники результативності. Для фермерських господарств, зважаючи на простоту розрахунку та містку критеріальну основу, таким значенням, на нашу думку, доцільно вважати норму прибутку – відношення суми прибутку за звітний період до розміру авансованого капіталу, або, інакше кажучи, до валюти активу балансу. **Норма прибутку** показує ступінь зростання капіталу, що авансований на виробництво сільськогосподарської продукції заради отримання прибутку фермерським господарством. Отже, цей показник можна вважати критерієм інвестиційної привабливості фермерських господарств. Проведені розрахунки вказують на те, що норма прибутку вища у фер-

мерських господарствах, які займаються рослинництвом (Гнатишин, 2018, с. 272–273), оскільки в їхньому випадку зерновиробництво із меншими ризиками забезпечує порівняно швидшу оборотність капіталу, вищу рентабельність продукції, а відтак і швидшу окупність інвестицій у відтворювальному циклі. Водночас ми не виявили впливу розміру фермерського господарства на рівень норми прибутку – у дрібних і більших господарствах він має приблизно однакові значення. Але вищої окупності вкладень досягають за умови реалізації не сировини, а продукції її переробки. Наявність переробних потужностей підвищує економічну стійкість фермерських господарств, а також допомагає вирішити проблему забезпечення зайнятості сільського населення. Особливо це важливо для галузей з відносним надлишком внутрішнього виробництва і (або) недостатньою визначеністю експортних каналів збуту, передусім овочівництва і садівництва (Молдаван та Шубравська, 2015, с. 83).

Фермерські господарства сьогодні виходять на новий щабель свого розвитку, але їхня конкурентоспроможність та інвестиційна привабливість суттєво нижчі, ніж у велетнів агробізнесу. Втім, підвищення ефективності сектору фермерських господарств та пришвидшення відтворення можливі винятково за рахунок переходу на інноваційну модель розвитку. Тому важливою умовою відтворення їхнього виробничого потенціалу є те, щоб доходи перевищували витрати і це давало б змогу виділяти частину коштів на інвестиції. При цьому доцільно прискорити вироблення інституційної підтримки принаймні стосовно регіональних і міжрегіональних інвестицій. Вважаємо, що на тлі такої загальної тенденції фермерські господарства не готові вживати глобальних заходів щодо реконструкції і реорганізації виробництва, оскільки залучені інвестиції переважно спрямовують на завершення раніше розпочатих проектів. Проте є поодинокі показові випадки, коли фермерські господарства за умови грамотного менеджменту та вибудованої стратегії розвитку мають змогу забезпечувати відтворювальні процеси на засадах залучення зовнішніх інвестицій.

Велике фермерське господарство «Гадз» у Бучацькому районі Тернопільської області, де понад 600 га садів, працює з кількома польськими та італійськими фірмами. Господарство збудувало фруктовосховище, встановило сортувальну та сушильну лінії для виробництва сухофруктів і яблучних чипсів.

Отже, застосування інновацій приводить до зміни в ефективності відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств, виникнення науково-технічних, соціальних, екологічних та економічних ефектів. Фермерські господарства, які впроваджують інновації для активізації відтворення виробничого потенціалу, водночас забезпечують зміну організаційно-технічного та соціально-економічного рівнів розвитку територій, на котрих вони розташовані, та зростання національної економіки. У підсумку інновації зумовлюють появу: нових технологій (зміна технології здатна створити можливості для розробки товару, нових способів маркетингу, виробництва або доставки та покращання супутніх послуг); зміни вартості виробництва; нового сегмента галузі (освоївши новий сегмент ринку, фермерське господарство істотно змінює ланцюжок цінностей). Тому можна вважати, що інновація – це зміна технології виробництва, безпосередньо впливає на продуктивність чинників виробництва та спосіб їхнього поєднання, а отже, забезпечує видозміну виробничих процесів (Луців, 2008, с. 35–36). Тобто інновація є способом ефективнішого, раціональнішого та економічнішого використання виробничого потенціалу для створення конкурентних переваг фермерських господарств (рис. 1).

Рівень інноваційності виробничого потенціалу залежить від інноваційної активності фермерів, тобто від спроможності господарств впроваджувати інновації у виробничі процеси. Тому інноваційність виробничого потенціалу – основний чинник формування високотехнологічних виробництв, які можуть виробляти наукомістку продукцію з високою доданою вартістю, конкурентоспроможну на внутрішньому та зовнішньому ринках. Інноваційність виробничого потенціалу фермерських господарств – це нова якість від взаємодії елементів виробничого потенціалу та інновацій.

Рис. 1. Вплив інновацій на підвищення рівня інноваційності виробничого потенціалу фермерських господарств.*

*Власна розробка авторів.

Задля залучення інновацій у відтворювальний процес доречно використання терміна «інноваційна діяльність фермерських господарств». У нашому розумінні, інноваційна діяльність – це така діяльність, яка спрямована на пошук можливостей інтенсифікації операційної діяльності і виробництва зокрема та задоволення суспільних потреб у конкурентоспроможній сільськогосподарській продукції, товарах і послугах завдяки використанню науково-технічного та інтелектуального потенціалів. Вона пов'язана з одержанням нової, радикально поліпшеної продукції, технології її виробництва, організаційних форм і методів господарювання та системи управління. Інакше кажучи, інноваційна діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок, зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг. З економічної точки зору, інно-

ваційна діяльність – це процес, орієнтований на збільшення капіталу (його відтворення), що реалізується через здатність фермерського господарства створювати нові продукцію, об'єкти, технологію, процеси. Юридичний аспект інноваційної діяльності полягає у закріпленні права власності й прав на використання об'єктів інтелектуальної власності (Братчук, 2016, с. 59). Беручи за основу трактування, а також враховуючи думки науковців та результати власних напрацювань, вважаємо, що інновації доцільно відображати у складі нематеріальних активів із подальшим досягненням і визнанням ефекту від реалізації інноваційної продукції.

Інновації забезпечують нові риси та пріоритети в діяльності фермерських господарств. Поступово відмирають застарілі енерго- та матеріаломісткі виробництва і виникають нові, ресурсоощадні. Але без інвестицій інновації не могли б бути зреалізованими.

Дослідження циклу інноваційно-інвестиційного процесу дає підстави виокремити переважно самовідновлювальний тип цього процесу у фермерських господарствах. Низька привабливість фермерства для потенційних інвесторів зумовлена складним фінансовим становищем більшості господарств, звуженістю або взагалі відсутністю предмета застави, якими сьогодні можуть бути переважно необоротні активи з низькою ліквідністю через високий ступінь морального та фізичного зносу.

У сучасних умовах господарювання досить часто основою формування виробничого потенціалу фермерських господарств є особисті матеріальні ресурси, власні заощадження засновників, а також доходи фермерів, що одержані від іншої виробничої чи комерційної діяльності, інші надходження, зокрема кошти членів сім'ї, які працюють за кордоном. Реалії сьогодення змушують фермерські господарства функціонувати в умовах самоокупності, самостійно підбираючи партнерів для економічних зв'язків у всіх сферах роботи, визначаючи напрями операційної діяльності, організацію виробництва, спеціалізацію, канали реалізації тощо. Самофінансування операційної чи інвестиційної діяльності – це неабияка особиста відповідальність фермера. Натомість інвестиції зумовлюють ключову роль інноваційних процесів у відтворювальному процесі.

Інвестиції як джерело відтворення – це не тільки вкладення в розширення необоротних активів, а й і витрати на поповнення та формування оборотних активів, якщо вони є агроінноваціями. Сільське господарство України, незважаючи на нестабільність інноваційної активності, намагається інтегрувати передові науково-технічні розробки й адаптувати їх у власне виробництво. Особливу ініціативу тут мали б проявити саме фермерські господарства, оскільки в них вища мотивація до генерування новацій. Яскравим прикладом та орієнтиром для фермерських господарств може бути досвід ТОВ «Галіція Грінері». Ця компанія розташована в м. Буську Львівської області, займається вирощуванням свіжої зелені в теплицях для

українського ринку. Підприємство повністю належить Galicia Greenery Holding BV і прагне виробляти й продавати здорові та безпечні продукти протягом усього року безпосередньо місцевим і міжнародним роздрібним мережам в Україні. Але для фермерів корисним у цій справі має бути усвідомлення того, що два іноземні інвестори цього проекту, зокрема Нідерландські об'єднання виробників сільгосппродукції Prominent та Rainbow, у себе на батьківщині об'єднують понад 40 тепличних виробників. Наявність таких акціонерів, що діляться своїми знаннями й технологіями з українськими виробниками, може бути корисною як для окремих фермерських господарств, так і для кооперативів. Метеостанція у теплицях, автоматичний кліматконтроль та «розумні» поливалки – так зараз вирощують овочі, а саме – салат, у теплицях із голландськими інвестиціями. Для наших сільськогосподарських товаровиробників такі технології ще є інноваціями, а для закордонних фермерів – уже ні.

Враховуючи, що «у сільському господарстві значно вища віддача від використання інвестиційних ресурсів, ніж загалом в економіці України» (Мазнев, 2014, с. 7), виникає об'єктивна необхідність обґрунтувати дієві інноваційно-інвестиційні механізми відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств і на їхній основі запропонувати альтернативний варіант в умовах обмеженого доступу фермерських господарств до інвестиційних ресурсів (рис. 2). Такий підхід дає змогу оптимізувати інвестиційне забезпечення розширеного відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств на основі передових ресурсоощадних технологій із досягненням максимального результату від використання залучених ресурсів. Звичайно, внутрішні резерви, зокрема прибуток, істотно обмежують можливості фермерських господарств у інноваціях. Упровадження інновацій як дієвого інструменту відтворення виробничого потенціалу вимагає від фермера нагромадження маси прибутку протягом кількох років, що суттєво сповільнює відтворювальні процеси та знижує ефективність використання виробничого потенціалу.

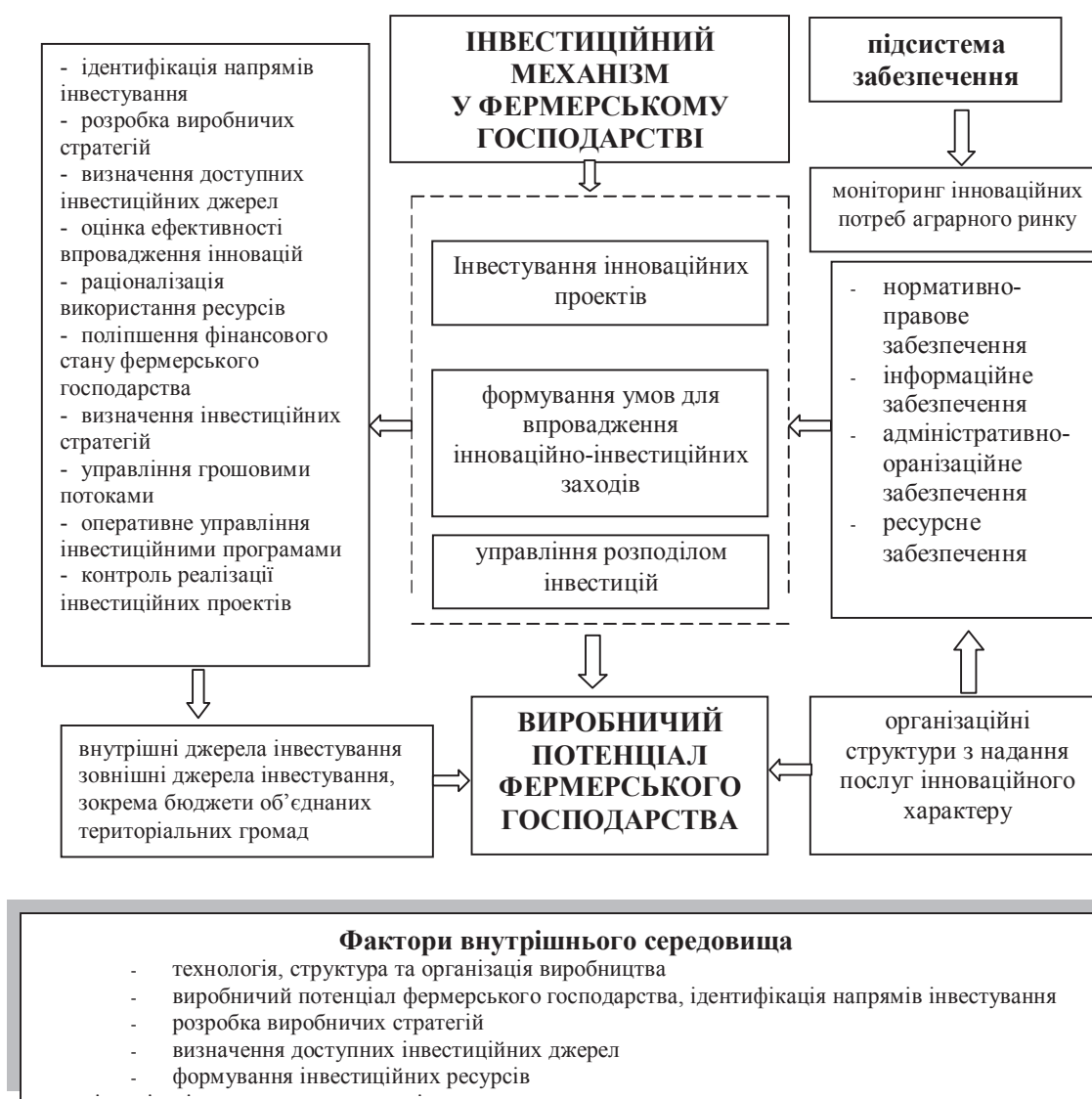

Рис. 2. Інвестиційний механізм відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств на інноваційній основі.

Джерело: власна розробка авторів.

Із-поміж джерел інвестування інноваційних проектів фермерських господарств ми виокремили бюджети об'єднаних територіальних громад. Вважаємо, що співпраця фермерів з органами місцевого самоврядування у такому контексті мала б позитивний вплив на зовнішнє середовище фермерського господарства, тобто на громаду. Порядок інвестування інновацій із місцевого бюджету міг би бути вигідний двом сторонам – фермеру і територіальній громаді. Отож, у межах запропонованого нами

інвестиційного механізму відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств на інноваційній основі вкладення у власний капітал фермерських господарств доцільно здійснювати у певній послідовності в розрізі таких етапів:

1. Визначення спрямування вкладень. У середовищі фермерських господарств інвестиції доцільно вкладати в такі першочергові напрями: впровадження нових технологій, машин і устаткування; скорочення витрат у тваринництві та підтримка стабільного рівня

виробництва; інтенсифікація діяльності і збільшення доходів; виконання екологічних вимог.

2. Техніко-економічне обґрунтування необхідності інвестування має охоплювати виконання таких завдань: оцінка законодавства у сфері виробництва і споживання; визначення інвестиційних можливостей фермерських господарств із врахуванням рівня економічного розвитку регіону, де вони перебувають; виявлення максимальних вкладень на здійснення інвестиційного проекту; з'ясування ресурсної і ринкової орієнтації; аналіз попиту, пропозиції і конкуренції.

3. Виробничо-технологічний фрагмент і концепція маркетингу інвестиційного проекту мають передбачати: розробку виробничої програми і визначення масштабів виробничого потенціалу фермерських господарств; підбір оптимальної кількості виробничих потужностей, різновидів технологій, устаткування і ноу-хау; здобуття повного права чи спільного володіння на технологію; створення іміджу фермерського господарства і просування на ринок продукції, товарів, послуг; аналіз доходів із врахуванням прогнозів зростання чи спаду цін і обсягів продажу.

4. Фінансовий аналіз та оцінка інвестицій: аналіз очікуваного доходу з урахуванням надійності інформації, значущості витрат і вартості; оцінка потреби в довгострокових кредитах; обчислення непередбачуваних матеріально-фінансових витрат і визначення терміну окупності, норми прибутку.

Фермерському господарству, яке претендує на поворотну фінансову допомогу із місцевого бюджету, необхідно надати перспективний бізнес-план із визначенням чіткого фінансово-економічного обґрунтування діяльності та вказати, що запланована діяльність відповідає економічним, соціальним умовам і потребам відповідного регіону. Пріоритет у фінансовій допомозі повинен надаватися тим фермерським господарствам, які створюють нові робочі місця. Насамперед

кошти з бюджетів об'єднаних територіальних громад мали б надавати на конкретні цілі, визначені в державних економічних програмах.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Процеси відтворення на засадах інноваційної діяльності забезпечують такий результат, якого неможливо досягти за умови звичайного перебігу операційної діяльності. У секторі фермерських господарств під інноваціями вбачають нові риси та пріоритети, які орієнтують виробництво на вузькі ринки й специфічні потреби окремих індивідів. Інноваційна діяльність в умовах фермерських господарств покликана об'єднати всі необхідні компоненти виробничого потенціалу в загальний відтворювальний контур зростання нового технологічного укладу, створити передумови для модернізації, економічного зростання та зміцнення конкурентоспроможності фермерських господарств.

Із-поміж джерел інвестування інноваційних проектів фермерських господарств виокремлено бюджети об'єднаних територіальних громад. Використання цього джерела передбачає формування відповідної правової бази, яка забезпечуватиме одержання фермерами компенсації частки позики або відсоткової ставки із місцевого бюджету. За умови вдосконалення системи оподаткування і виділення сімейних фермерських господарств в окрему групу платників єдиного податку дохід, отриманий у результаті впровадження інноваційних технологій, забезпечить додаткові надходження до місцевого бюджету. Держава у свою чергу зобов'язана створити сприятливі умови: розробити ефективну систему оподаткування та пільгового кредитування, забезпечити міцний правовий статус фермера та прозорий механізм розподілу фінансової підтримки малим фермерським господарствам, стимулювати розвиток тваринництва і кооперації, сприяти заміні бюджетної підтримки на проектну тощо.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Білецька, Н. В. 2012. *Інституційний механізм розвитку аграрної економіки України*: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Львів.
- Братчук, Л. М., 2016. Інноваційна діяльність: теоретико-методологічні підходи до формування об'єкта обліку. *Економіка АПК*, 10, с. 59–65.
- Гнатишин, Л. Б. 2018. *Виробничий потенціал фермерських господарств*: монографія. Львів: Сполом.
- История экономических учений (современный этап)*. 1999. Москва: ИНФА.
- Кобаченко, Д. В. та Лотарєва, М. Ю., 2013. Умови формування та розвитку виробничого потенціалу промислових підприємств. *Формування та використання виробничого потенціалу економіки країн СНД та ЄС: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.*, Дніпропетровськ, 15 травня 2013. Дніпропетровськ: Національний гірничий університет.
- Луців, О. М. 2008. *Виробничий потенціал регіону: інноваційний вимір*: монографія. Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України.
- Мазнев, Г. Є., 2014. Проблеми фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору. *Економіка АПК*, 9, с. 5–13.
- Молдаван, Л. В., Шубравська, О. В., 2015. Інвестиційні пріоритети у сфері розвитку агропромислового виробництва України та механізми її реалізації. *Економіка України*, 4, с. 78–87.
- Слісаренко, О. О., Огородніков, Д. Д., та Наконечний, В. Л. 1999. *Словник підприємця*. Київ: РВПС України, НАН України.
- Шумпетер, Й. 1992. *Теория экономического развития: исследования предпринимательской прибыли, капитала, кредита и цикла конъюнктуры*. Москва: Прогресс.

Стаття надійшла 09.04.2019.

